
IN VERSCHIEDENHEID VERENIGD:

WOORDEN EN DADEN IN DIALOOG

MATTHIAS AUSLOOS

Collationes 54 (2024) 167-172

De mens lijkt altijd op zoek te zijn naar eenheid, of dat nu op politiek vlak is, in familiale of vriendschappelijke relaties, in (sport)verenigingen of in religie. Verenigen zou niet nodig zijn als de elementen die het geheel uitmaken niet verschillend zouden zijn. De paradox tussen de eenheid en de verschillende elementen die daartoe worden verenigd, is niet zelden onderwerp van slogans. *E pluribus unum* (“uit velen één”, een traditioneel motto van de Verenigde Staten van Amerika) en *in varietate concordia* (“eendracht in verscheidenheid”, het officiële motto van de Europese Unie) zijn twee voorbeelden daarvan. Beide motto’s zeggen hetzelfde: eenheid heeft verscheidenheid nodig.

Ook in de Kerk is het zo dat eenheid pas kan ontstaan als van elkaar verschillende elementen of personen verenigd zijn. Vanzelfsprekend verenigt de wereldkerk mensen die compleet van elkaar verschillen, door hun achtergrond, ervaringen of meningen. Vanzelfsprekend leidt dat soms ook tot onenigheid. Toch is er een gemeenschappelijke eenheid die allen verenigt. In de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel belijden we viermaal die eenheid: we geloven in één God, één Heer, één doopsel en één Kerk.

Vanuit dat geloof, ondanks onderlinge verschillen en zelfs onenigheden, focust dit artikel op eenheid en onenigheid in de Kerk, aan de hand van eigen ervaringen. In een eerste deel bied ik een reflectie over eenheid in samenwerking binnen de Kerk, maar ook over onenigheid die samenwerking soms veroorzaakt. Vervolgens ga ik in op kerkelijke structuren die – paradoxaal genoeg vaak goedbedoeld – eenheid verhinderen, maar ook kansen bieden. Ten derde zal ik vanuit eigen ervaringen uitweiden over de nood aan dialoog om succesvol verschillende mensen samen te brengen. Afsluiten doe ik met enkele reflecties over uitdagingen en vooruitzichten voor de toekomst van de Kerk in Vlaanderen, specifiek in relatie tot katholieke jongeren zoals ik.

KLAGEN, MEEWERKEN EN (WAN)HOPEN

Op veel plaatsen in de Kerk spelen dezelfde problemen. Dat is alvast een vorm van eenheid: eenheid in bezorgdheid, in moeilijkheden, ja, soms zelfs in wanhoop.

Een citaat dat me de laatste jaren te pas en te onpas binnenschiet is er een van de Heilige Augustinus (*Sermo 80, 8*): “Het zijn slechte tijden! Het zijn moeilijke tijden! Dat zeggen de mensen tenminste. Laten we liever goed leven, dan worden de tijden vanzelf goed. Wij zijn de tijden. Zoals wij zijn, zijn de tijden”¹. Vele mensen klagen over en in de Kerk, velen zijn ontevreden met de gang van zaken of de evoluties en wanhopen voor de toekomst. Het is misschien eigen aan de tijdsgeschiedenis, waarschijnlijker – het citaat van Augustinus indachtig – is het van alle tijden. Waartoe hij alleszins oproept, en wat ik volmondig onderschrijf, is het nemen van eigen verantwoordelijkheid. Daarin dragen alle gelovigen een gedeelde verantwoordelijkheid.

Niet zelden richt kritiek zich op leiders en medewerkers. Pastorale medewerkers hebben kritiek op de manier van werken van de bisschoppen, parochianen hebben kritiek op de pastoor, de koorleden op de cantor, ... Jammer genoeg komt de kritiek vaak van de kant van hen die zelf niet meewerken. Kritiek geven is makkelijk. Actief mee naar oplossingen zoeken en samen met anderen op pad gaan om die in de praktijk te brengen is heel wat moeilijker. Kritiek zonder actieve medewerking is volgens mij dood. Net zoals Paulus aan Jakobus schrijft dat geloof zonder daden dood is². Zelf probeer ik mee te werken aan de op- en uitbouw van een lokale christengemeenschap. Want ook daar zien we eenheid: in samenwerking, in inzet voor God en voor de naaste en in diepe, soms wankelende maar toch overeind blijvende hoop voor de toekomst. Het is deze vorm van eenheid die mij, ondanks de vele ervaringen van onenigheid of gebrek aan eenheid, hoop en zin blijft geven om door te gaan.

STROEFHEID EN GOEDBEDOELDE HYPOCRISIE

De spanning tussen eenheid en onenigheid die in een lokale gemeenschap bestaat, is uiteraard ook op grotere schaal te vinden. Net omdat er in de Kerk op vele niveaus en binnen allerlei structuren wordt gewerkt, lijkt eenheid soms ver te zoeken. Regelmatig bedenk ik hoe gek het is dat we nauwelijks samenwerken met kerkgemeenschappen van omliggende gemeenten of, ook al ligt die maar vijf kilometer verder, God verhoede, met die van een ander bisdom! Intussen staan we toch voor dezelfde uitdagingen, moeilijkheden en problematieken.

¹ AUGUSTINUS, *Zoals wij zijn, zijn de tijden (Sermo 80)*, in J. VAN NEER et al (ed.), *Van aangezicht tot aangezicht. Preken over teksten uit het evangelie volgens Matteüs [Sermones de scripturis 51-94]*, Amsterdam, Ambo, 2004, 425-434, p. 433.

² Jakobus 2,14-26.

Op vakantie ga ik altijd naar de mis in een lokale parochie. Als liturgie-enthousiasteling is dat interessant. Minstens even interessant zijn de parochiale informatieblaadjes die zich intussen hebben opgestapeld naast mijn bureau. Heel wat initiatieven in mijn eigen parochie vonden zo inspiratie in andere parochies in binnen- of buitenland. Gewoon contact met onze burens, uiteraard met respect voor ieders eigenheid en specifieke context, en met een open geest, zou veel kunnen opleveren. Hiermee wil ik uiteraard niet beweren dat dit op sommige plaatsen niet al gebeurt.

Toch lijkt het alsof we nog vaak vasthouden aan onze territoriale parochies die, jammer maar helaas, op het punt staan in te storten. Het is frustrerend om vast te stellen dat men er blijkbaar voor opteert om dit zo te laten gebeuren. Hoogstens zijn er enkele reactieve herstructureringsmaatregelen wanneer de parochies echt te klein worden. Zouden we niet beter proactief over de toekomst nadenken en daaraan werken, met transparantie, openheid en inspraak van gelovigen? De huidige slachtoffers zijn in eerste instantie de lokale gemeenschappen zelf, die machteloos staan, zich niet gehoord voelen en uiteindelijk imploderen. Bovendien zijn ook de pastorale werkers en vrijwilligers, gewijd of niet, slachtoffers. Zij zetten zich met hart en ziel in, maar geraken uitgeblust of ervaren depressie omdat ze op twintig plaatsen tegelijk moeten zijn, langs alle kanten bestookt worden met allerlei klusjes, zich verstrikt zien in geniepig getouwtrek en slechts zelden aan hun *core business* toekomen.

ONENIGHEID EN DE NOOD AAN DIALOOG

Een ander aspect van eenheid heeft te maken met kerkideologische of kerkpolitieke verdeeldheid. Vooral op sociale media zien we een zorgwekkende evolutie. De onlinewereld kan enorm toxisch zijn. Bijna dagelijks lees ik op internet hevige ruzies, discussies en verwijten tussen katholieken, jong en oud, die het ongetwijfeld goed voorhebben met Christus' Kerk en diens boodschap voor de wereld. Net als de maatschappij lijkt de Kerk steeds meer gepolariseerd te worden, met de connectiviteit van het internet als katalysator.

Naast de twisten op het internet, zijn er helaas ook figuren en groepen binnen de Kerk die zichzelf beschouwen als de enigen die het bij het rechte eind hebben. Jan Lemmelijn zaliger, godsdienstleraar, diaken en mijn grootvader, zei vaak: "Waar mensen zijn, wordt gemenst." In de Kerk is dat niet anders. Het was bovendien vaak in die context dat hij het zei. Zoals op vele andere plaatsen, hebben individuen en groepen macht en invloed verworven of proberen dat te doen vanuit eigenbelang, of om de Kerk een bepaalde richting uit te sturen. Het gevolg is dat mensen die zich niet wensen te conformeren met deze of gene strekking ofwel de

gemeenschap of de Kerk verlaten, ofwel zich terugtrekken in hun eigen kerkelijke bunkertjes, vaak met een sterke interne eenheid, maar een absoluut gebrek aan eenheid met en dedain voor anderen.

Dat is bijvoorbeeld te zien in parochies en hun verschillen. Hoe vaak horen we niet: ik verander van parochie, want in een andere parochie is de muziek mooier, de preek beter of de pastoor vriendelijker? Mensen zijn steeds minder gebonden aan territoriale parochies. Op zich is dat goed, want het is een symptoom van het feit dat mensen afstappen van het sociologisch Kerk-zijn, en op zoek gaan naar een plaats om hun geloof op authentieke wijze te beleven. Anderzijds is het ook een symptoom van afnemende eenheid binnen de Kerk. Enkel gelijkgestemden zoeken elkaar op, terwijl dialoog en compromis verdwijnen. Fragmentering is het resultaat.

Het alternatief voor een gepolariseerde en gefragmenteerde Kerk is een Kerk waar echt gesprek gevoerd wordt. Natuurlijk vermoed en hoop ik dat elke christen gewoon het beste wil, gemotiveerd vanuit oprechte zorgen en wensen. En natuurlijk bestaan er verschillende ideeën over wat het beste is voor de Kerk en op welke wijze dat beste bereikt moet worden. Maar wanneer er niet meer gepraat wordt, wanneer op basis van vooroordelen of stigma's mensen uitgesloten worden van dialoog, of wanneer men zich opsluit in het eigen grote gelijk en weigert in dialoog te treden met anderen, is er een groot probleem.

DE MOEILIJKE PLAATS VAN EEN ZOEKENDE JONGERE

Ik ken zelf vele jongeren die in onze geglobaliseerde en hyperconnectieve maar toch individualistische en gefragmenteerde maatschappij op zoek zijn naar hun identiteit, naar zingeving en naar richtlijnen om hun leven te leiden. Wie het geloof (terug)vindt, doet dat niet zelden via de kracht van sociale media en het internet, waar informatie beschikbaar is als nooit tevoren. Vaak begint dan pas de zoektocht naar een plaats en een gemeenschap om dat geloof te beleven. Ze komen terecht in een kluwen van structuren, parochies en groepen.

Het bestaan van gelovige jongeren in Vlaanderen is vaak heel *eenzaam*. Dat geldt zowel voor jongeren die al heel hun leven naar de kerk gaan, als voor zij die het geloof pas hebben (her)ontdekt. Een belangrijke oorzaak is het gebrek aan kerkelijke *eenheid*. Waar vroeger de kerkgemeenschap gold als een collectief en een massief blok waar plaats was voor iedereen, staat een gelovige nu steeds meer alleen. Joris Geldhof benoemde dat fenomeen in juni 2023 op Kerknet als “*allenigheid* in het geloof”³.

³ L. WOUTERS, *Theoloog Joris Geldhof: 'We zijn allemaal alleen in ons geloof'*, 7 juni 2023, kerknet.be (toegang 21.12.2023).

Een jongere, op zoek in het geloof, niet per se verbonden met de lokale gemeenschap, waar kan die terecht? In grotere steden vindt men vaak een groter aanbod van plaatsen waar jongeren elkaar kunnen vinden, niet zelden opgezet door de jongeren zelf. Zelf kwam ik tot deze ontdekking tijdens mijn studies in Leuven. Wanneer deze zoekende en/of overtuigd christelijke jongeren dan terugkeren naar hun doorsnee landelijke Vlaamse parochie, stuiten ze niet zelden op een ongunstig klimaat om in geloof te groeien in gemeenschap. Dat is een extreem spijtige zaak – om het straf uit te drukken zelfs een kwestie van schuldig verzuim, hetgeen op den duur onvermijdelijk tot zelfdestructie zal leiden. Het zijn toch juist *die* jongeren die zich bekennen tot de Kerk en oprecht gemotiveerd zijn om het geloof te leven en daarbij op zoek zijn naar authenticiteit. Het is belangrijk dat de Kerk hen tracht te bereiken en met hen in dialoog gaat, en zich zo voorbereidt op de toekomst, alvorens de hand te reiken aan al wie daar geen vragende partij voor is.

Hoewel er steeds meer, haast ironisch, *over* dialoog met jongeren wordt gesproken, blijft de eigenlijke dialoog *met* katholieke jongeren op zeer veel plaatsen en op zeer veel manieren uit. Bij velen blijft de ervaring met kerkelijke dialoog beperkt tot een naast-elkaar-praten vanuit het eigen grote en vaak paternalistische gelijk. Zoekende en passionele *millenials* en *Gen Z'ers* die herontdekken wat door onzorgvuldigheid verloren is gegaan botsen vaak op gelaten onverschilligheid. Ik kan daarom, en uit eigen ervaring, enkel maar pleiten voor een respectvol openstaan voor elkaar en elkaars zorgen en wensen, niet in het minst die van jongeren.

CONCLUSIE

De eenheid van de Kerk zal niet veiliggesteld worden in de zoveelste academische discussie, de zoveelste apologetische polemieken of door zweverig langs elkaar heen te praten, maar door *echt* gesprek, open, nederig en vanuit authentiek en doorleefd geloof.

De Catechismus van de Katholieke Kerk stelt in paragraaf 267: “Ondeelbaar in wat zij zijn, zijn de goddelijke personen ook ondeelbaar in wat zij doen. Maar in het ene goddelijke handelen, toont iedere persoon wat in de Drie-eenheid aan hem eigen is [...]”⁴ Er is niets mis met op verschillende manieren en vanuit verschillende charisma’s te werken aan één doel. Zolang de kern – en de Kerk – één blijft, zolang kleine verschillen – vaak door een gebrek aan open dialoog en bijgevolg aan

⁴ CATECHISMUS VAN DE KATHOLIEKE KERK, geactualiseerde editie, Brussel, Licap, 2008, p. 76.

wederzijds begrip – niet uitgroeien tot fundamentele en onverzoenbare geschillen, komt de eenheid niet in het gedrang. Zoals de Drie-eenheid verschillend maar toch één is, zo kan ook de Kerk dat zijn.

MATTHIAS AUSLOOS – SINT-TRUIDEN

Doctoraatsbursaal van de Fondation Sedes Sapientiae
aan de Faculté de Théologie et d'Études des Religions, UCLouvain.
Collège Albert Descamps, Grand Place 45 boîte L3.01.02, 1348 Louvain-la-Neuve
matthias.ausloos@uclouvain.be
en aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen, KU Leuven
Sint-Michielsstraat 4 bus 3101, 3000 Leuven
matthias.ausloos@kuleuven.be